

Тероризм як форма делінквентної поведінки

Актуальність вивчення тероризму на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства безсумнівна. Більш того, набуває необхідності не тільки теоретичне вивчення сутності проблеми, але й запровадження конкретних практичних методів її вирішення.

Сучасний тероризм є складним і багатограним явищем суспільного життя, в якому активно взаємодіють елементи об'єктивного (матеріального) і суб'єктивного (духовного) характеру. Саме тому тероризм є об'єктом цілого ряду наук – соціології, політології, етнології, юриспруденції, психології та ін. У кожній галузі наукового знання застосовуються відповідні методи дослідження проблем тероризму.

Віднесення ж тероризму до одного з типів девіантної (і делінквентної) поведінки навряд чи має потребу в аргументації, оскільки тероризм є прямим викликом загальноприйнятим нормам моралі і права, елементарним правилам людської поведінки.

Відповідаючи всім ознакам девіантної поведінки, тероризм має свої особливості, без належного вивчення й опису яких неможливо з належною ефективністю йому протидіяти. Метою нашої роботи є розгляд тероризму як форми делінквентної поведінки.

Розповсюдження різних видів девіантної поведінки у сучасному суспільстві впливає на всі сфери життєдіяльності людей і відбивається на їхньому способі життя, формуванні ціннісних орієнтацій та соціальних установок. У результаті різні форми девіації (в т.ч. протиправні, тобто делінквентні), стають притаманними значній кількості соціальних інститутів, груп та індивідів. Відхилення від соціальної норми набувають масового характеру і найчастіше сприймаються як раціональний і загальноприйнятий стиль поведінки.

Поняття делінквентної поведінки почало широко застосовуватися в науковому знанні в ході радикальних перетворень усіх сфер життєдіяльності суспільства поряд з іншими поняттями, які застосовуються для позначення різних форм прояву девіації. Це істотно актуалізує необхідність всебічного наукового дослідження цього соціального явища.

Політичні та економічні труднощі, що їх переживає українське суспільство, ініціюють зростання рівня злочинності, посилюють напруженість у соціально-економічній та політико-правовій сферах, негативно впливають на масову свідомість, формуючи і закріплюючи відповідні ціннісні орієнтації. Особливості протікання кризових процесів обумовлюють розповсюдження різних видів «поведінки, що відхиляється», зокрема делінквентної, яка виступає серйозним гальмівним фактором суспільного розвитку. Крім того, розвиток злочинності та тероризму можуть призвести до терористичних акцій, акцій протесту у нашій країні. Тому важливо виявити та вивчити соціальні фактори формування і поширення девіантної і, зокрема, делінквентної поведінки, характерні для сучасної України. Це допоможе зміцнити

соціальний порядок з метою недопущення розвитку терористичної загрози на території нашої країни.

Соціологія девіантної поведінки представляє різні теоретичні підходи до визначення понять, сутності і соціальної значимості девіантності та делінквентності. Наприклад, аналіз девіантної поведінки з позицій позитивізму часто отожднює ці поняття. Деякі позитивістські підходи розглядають біологічні фактори, що є причинами девіантної поведінки, а психологічно орієнтовані теорії бачать причини девіантності у деяких психологічних характеристиках індивідів. Інтеракціоністський підхід до девіантності представлено у працях таких авторів, як Ч.Кулі, У.Томас, Дж.Мід, І.Гофман, Г.Блумер. За твердженням Г.Блумера, вчинки стають девіантними тому, що їх інтерпретують як девіантні. Функціоналістська концепція, що є одним з варіантів соціально-позитивістських теорій девіантності та базується на понятті аномії, була розкрита в працях Е.Дюркгейма і Р.Мертон. З позицій Р. Мертона, девіантна поведінка є функціональною як для індивіда, так і для навколишніх людей, причому, якщо судження щодо неї негативні, індивід здобуває «ушкоджену» ідентичність, що фактично йому нав'язується. Дюркгейм вважав, що девіації виконують позитивну роль на соціальному рівні – сприяють збереженню суспільного порядку. Усі члени суспільства об'єднуються у вираженні обурення злочином, чим розвивають між собою більш тісні зв'язки. Завдяки груповому консенсусові зміцнюється соціальний порядок. Девіація виконує дві функції: об'єднання групи і встановлення межі між прийнятним та неприйнятним. Прикладом у даному випадку може послужити об'єднання всіх країн світу в боротьбі проти тероризму.

Із сучасних західних досліджень девіантного поведінки найбільший інтерес представляють роботи таких учених, як Д. Доттер, П. Монсон, Х. Хейес, що, розглядаючи одну з форм девіації – делінквентність, – використовують для пояснення молодіжних правопорушень інтегровану теорію. Хейес показує, що теорія соціального навчання і соціального контролю надає корисну інформацію про різні фази процесу правопорушення.

Однак жодна з цих теорій не пояснює процес правопорушення в цілому. Теорія соціального контролю більше підходить для пояснення первісного правопорушення, тоді як теорія стигматизації – для пояснення правопорушень, що тривають.

Необхідно відзначити, що єдина теорія девіантності, яка б враховувала водночас і структуру детермінації девіантної поведінки, і форми соціальної реакції на девіації, і соціально-психологічні фактори включення в девіантність, наразі не розроблена.

Вітчизняні дослідження девіантної поведінки розвивалися в двох напрямках. Перший з них пов'язаний з соціологічною школою кримінального права і соціологічною спрямованістю вивчення деяких форм девіантної поведінки, наприклад, таких, як наркоманія, алкоголізм, проституція, суїцид і, незначною мірою, таких як тероризм і політичний радикалізм.

Слід зазначити, що до сьогодення моменту ще слабо освітлено причини й фактори поширення різних видів девіантної поведінки, у т.ч. і делінквентної, в умовах сучасного українського суспільства.

З усіх злочинів і делінквенцій тероризм є однією з найбільш небезпечних соціальних дисфункцій. На Україні, якщо говорити не саме про тероризм (якого на цій території поки що немає), а про злочинність у цілому, важливо відзначити, що на її стан великий вплив мав перехід до ринкових відносин: розвиток таких феноменів, як конкуренція, безробіття, інфляція. Фахівці відзначають, що досі характер злочинності в нашій країні можна визначити як «патріархальний», але вже стають помітними процеси, які свідчать про «індустріалізацію» девіантності. Злочинність – відображення пороків людства. Необхідно зосередитися на реальній задачі – зниженні темпів приросту злочинності й утриманні її під контролем на соціально терпимому рівні, а також недопущенні трансформації її в такий вид злочинності, як тероризм.